

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

Zeszyty Muzeum

5

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1984

Marek Orski

FRANCUZI W OBOZIE KONCENTRACYJNYM STUTTHOF (1941—1945)

W całokształcie badań nad historią byłego obozu koncentracyjnego Stutthof ważne miejsce zajmuje sprawa pobytu w tym obozie obywateli obcych państw. Funkcjonujący od 2 IX 1939 r. obóz w Stutthofie został założony głównie z myślą o internowaniu Polaków z terenu byłego Wolnego Miasta Gdańska: działacze Polonii gdańskiej oraz inteligencji pomorskiej i duchowieństwa. Wkrótce jednak w wyniku rozszerzenia działań wojennych i okupowania przez III Rzeszę nowych państw w Europie Zachodniej, a także wskutek wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej do obozu zaczęły napływać transporty innych, poza polską, narodowości, jak: Rosjan, Białorusinów, Ukraińców, Niemców oraz obywateli okupowanych państw zachodnioeuropejskich. Pierwsze, nieliczne, wypadki osadzania w Stutthofie cudzoziemców odnotować możemy już w drugiej połowie 1941 r., ale dopiero od 1942 r., po włączeniu Stutthofu do Inspektoratu Obozów Koncentracyjnych i podporządkowaniu go bezpośrednio centralnym władzom SS, stał się on w pełnym tego słowa znaczeniu miejscem uwięzienia obywateli z okupowanych przez hitlerowców państw europejskich.

Wśród nich dość liczną grupę stanowili obywatele francuscy skierowani do Stutthofu nie tylko z Francji, ale również z innych stron Europy. Niniejszy artykuł stanowi pierwszą próbę zbadania tematu na podstawie dostępnych dokumentów i relacji byłych więźniów obozu. Celem artykułu jest określenie rozmiarów deportacji do obozu obywateli francuskich, dokonanie klasyfikacji różnych grup francuskich z uwagi na przyczyny osadzenia w Stutthofie oraz przedstawienie warunków bytowych i pracy więźniów.

Informacje o francuskich więźniach Stutthofu zawierają nieliczne prace dotyczące organizacji i funkcjonowania tego obozu. W przeważającej większości krótkie wzmianki na ich temat zostały zaczerpnięte z relacji i wspomnień byłych więźniów francuskich, a przede wszystkim ze zbioru tzw. relacji sztrasburskich wydanych po raz pierwszy w Paryżu w 1947 r. przez wydawnictwo uniwersytetu w Sztrasburgu — Publications de la Faculté des Lettres de l'Université de Strasbourg. Zbiór ten zawiera 40 relacji Francuzów o różnych obozach koncentracyjnych, między którymi znajdują się wspomnienia dwóch byłych więźniów Stutthofu — Alhonsa Kienzlera i Paula Weila — o byłej służbie sanitarnej w obozie, położeniu więźniów francuskich oraz metodach eksterminacji stosowanych w szpi-

tału dla więźniów, w którym obydwoj byli od września 1944 r. zatrudnieni jako pielęgniarze¹.

Fakty ujawnione przez obu Francuzów zamieścił w swojej monografii o Stutthofie K. Dunin-Wąsowicz, który nadto, jako były więzień obozu od maja 1944 r., zarówno we wspomnieniach opublikowanych w 1946 r.² jak i w późniejszej monografii obozu³ zawarł wiele cennych danych na ten temat.

Pozostałe publikacje — prace M. Glińskiego⁴, a z literatury obcojęzycznej O. Wormser-Migot⁵ — nie zawierają, poza stwierdzeniami o więzieniu w Stutthofie obywateli francuskich, żadnych bliższych informacji.

Podstawowy materiał źródłowy stanowi zachowana dokumentacja archiwalna znajdująca się w Archiwum Muzeum Stutthof w Sztutowie oraz w Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Wszystkie akta pochodzą ze zbiorów zespołu Konzentrationslager Stutthof. Są to księgi ewidencyjne więźniów, listy transportowe więźniów przybywających do obozu i opuszczających go, wykazy zwalnianych ze szpitala, teczki akt personalnych więźniów oraz kilkadziesiąt luźnych kart personalnych więźniów francuskich (bez sygnatury), książki przemieszczeń między blokami, raporty biura przydziału pracy (Arbeitseinsatz)⁶. Dokumenty te nie są kompletne, wiele z nich zawiera tylko podstawowe informacje o więźniu, przynależność państwowa, numer nadany w obozie. W wielu wypadkach nie można stwierdzić przyczyny osadzenia w obozie, ponieważ gestapo kierujące więźnia często nie przekazywało do obozu akt dotyczących przyczyny jego osadzenia w areszcie lub też dokumenty te nie zachowały się. Kategorii więźnia nie ujmowały także ani karty finansowe ani personalne więźniów sporządzane przez magazyn rzeczy więźniów (Effektenkammer) — zachowało się kilka takich kart

¹ A. Kienzler, P. Weil, *À Stutthof. Document sur le Service Sanitaire d'un Camp d'Extermination*, [w:] *De l'Université aux Camps de Concentration. Témoignages Strasbourgeois*, II wyd., Paris 1954, s. 333—340.

² K. Dunin-Wąsowicz, *Stutthof. Ze wspomnień więźnia obozu koncentracyjnego*, Warszawa 1946.

³ Tenże, *Obóz koncentracyjny Stutthof*, Gdynia 1970.

⁴ M. Gliński, *Organizacja i obsada personalna szpitala w obozie koncentracyjnym Stutthof*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976, s. 9—46; tenże, *Organizacja obozu koncentracyjnego Stutthof (1 września 1939 — 9 maja 1945)*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 3, 1979.

⁵ O. Wormser-Migot, M. Henri, *Tragédie de la déportation 1940—1945. Témoignages des survivantes des camps de concentration nazi choisis et présentés par...*, Paris 1955; O. Wormser-Migot, *Le système concentrationnaire nazi (1933—1945)*, Paris 1968.

⁶ Archiwum Muzeum Stutthof w Sztutowie (dalej AMS), zespół Konzentrationslager Stutthof: Księgi ewidencyjne więźniów I-II-4 do 17, Listy transportowe I-II-37 do 250, Wykazy zwalnianych ze szpitala I-V-8 do 12, Akta personalne więźniów; Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce (dalej AGKBZHWP), zespół Konzentrationslager Stutthof, Książki przemieszczeń między blokami, t. 59—63, Raporty biura przydziału pracy (Arbeitseinsatz) 1942—1944, t. 64.

